

SOCIAL INFRASTRUCTURE OF RURAL AREAS OF KAZAKHSTAN

Saken Seifullin Kazakh Agrotechnical University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Андапта. Ауылдың әлеуметтік инфрақұрылымының мәні, маңызы, бағыттары және элементтері, ауыл халқының әлеуметтік бағыттағы экономиканың нақты секторының әр түрлі нысандарында қажеттіліктерін қанағаттандыру дәрежесі, атап айтқанда: тұрғын үй-коммуналдық және жол-көлік қызметтері, электрмен жабдықтау, байланыс қызметі денсаулық сақтау, қаржы және заң қызметтері, ғылыми дүниетаным мен қоғамдық сананы қалыптастыру саласы, жалпыға бірдей тәртіпті қамтамасыз ету ашылған. Бес жылда (2015-2019 жж.) ауыл шаруашылығы өндірісінің қазіргі жағдайы мен даму серпіні талданған. Елдің ауыл тұрғындарының үлесі, ішкі жалпы өнімдегі ауыл шаруашылығы өнімдерінің деңгейі, аграрлық сектор қызметкерлерінің орташа айлық жалақысының мөлшері, сондай-ақ әлеуметтік бағдарланған механизмнің агроөнеркәсіптік кешеннің негізгі көрсеткіштеріне әсер ету дәрежесі анықталған. Республиканың аграрлық саласы мен ауылдық қоныстарының әлеуметтік және инфрақұрылымдық жағдайын тұрақтандыру мен жақсарту үшін қабылданған мемлекеттік басқарудың құралдары зерделенген. Ауылдық жерлердегі білім беру мекемелері халықтың қалыпты өмір сүруін функционалдық қамтамасыз ететін объектілер ретінде және 2014-2019 жылдардағы олардың түлектері санының динамикасы зерттелген. Ауылдық аумақтардағы әлеуметтік инфрақұрылымды жетілдіру проблемаларына талдау жасалып, оларды шешу жолдары ұсынылған. Авторлар атап өткендей, жергілікті органдар әлеуметтік жаңартуға бағытталған ұйымдардың қажеттілігін анықтауы, адамгершілік-патриоттық тәрбие шараларын жүзеге асыруы, білім беру мекемелерінде ауыл халқының рухани және зияткерлік құндылықтарын нығайту, жастардың қоғамдық инфрақұрылымын дамытуға көмек көрсетуі тиіс.

Аннотация. Раскрыты сущность, значение, направления и элементы социальной инфраструктуры села, степень удовлетворения потребностей сельского населения в различных объектах реального сектора экономики социальной направленности, в частности: жилищно-коммунальные и дорожно-транспортные услуги, электроснабжение, служба связи, здра-

тар, озық технологиялар, өндірістің жоғарғы ғылыми-техникалық деңгейі, экономиканың шикізат өндіруге ғана емес – әлемдік нарықтың құбылмалы конъюктурасына тәуелді болмауға, бәсекелестік мүмкіндікті арттыруға жағдай жасайды [2]. Осы мүмкіндіктерді еліміздің барлық салаларында, әсіресе ауылдың әлеуметтік инфрақұрылымдық жүйесіне тиімді және тез арада енгізу аса маңызды.

Қазіргі кезде аймақтардың экономикалық жағдайын және олардың тұрақты даму мәселелерін ғылыми зерттеулерде антропоцентристік тәсіл ерекше маңызға ие. Оның негізінде адамның өмір сүру сапасын, оның қажеттілігінің өзгермелі әрекетін, әлеуметтік-экономикалық кеңістік аясын зерттеуге болады. Бұл адам ресурстарының жан-жақты дамуын қамтамасыз етіп отырған – инфрақұрылым саласы.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Ауылдық елді мекендердің әлеуметтік инфрақұрылымын дамытуды зерттеуші мамандардың кеңейтілген ғылыми зерттеулеріне қарамастан бұл мәселе әлі де өзекті болып табылады және әрі қарай дамытудың жолдарын қажет етеді. Осыған орай тақырыпты зерттеу кезінде отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеу жұмыстарымен Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің мәліметтері, аграрлық секторды ғылыми-аналитикалық зерттеу бағытындағы журналдар негізге алынды.

Ауыл шаруашылығы саласында болған ұзақ мерзімдегі дағдарыс ауылдың әлеуметтік саласының дамуына кері әсер етті. Ауыл шаруашылығы саласындағы тиімділік белгілі бір дәрежеде ауыл тұрғындарының әлеуметтік инфрақұрылым деңгейіне байланысты. Өйткені, оны ұсынатын ұйымдар еңбек процесінде және еңбекті молайту процесінде жұмысшыларға қажетті жағдайлар жасауда шешуші рөлге ие. Сонымен қатар, әлеуметтік инфрақұрылымның дамуы ауыл шаруашылығы жұмысшыларының өнімділігіне әсер етіп қана қоймайды, ол басқа көрсеткіштермен қатар ауыл тұрғындарының өмір сүру деңгейі мен сапасының көрсеткіші болып табылады.

Қазіргі уақытта аймақтық әлеуметтік инфрақұрылым белгілі бір аумақта қоғамдық және жеке тұтыну үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз ететін құрылымдардың, материалдық объектілердің жиынтығы ретінде ұсынылуы мүмкін. Әлеуметтік инфрақұрылым бойынша келтірілген тұжырымдамалар зерттеу тақырыбында моно-

графиялық, статистикалық және аналитикалық әдістердің қолданылғанын көрсетеді.

Нәтижелер және оларды талқылау.

Әлеуметтік инфрақұрылым – аймақтағы еңбек өнімділігінің өсуін, әлеуметтік қорғалуын, сонымен қатар қоғамның демографиялық, еңбек және рухани әлеуетін сақтау мен дамыту үшін жағдай жасайтын ұйымдардың жүйесі [3]. Әлеуметтік инфрақұрылым – адами факторға әсер ету арқылы жүзеге асады. Өмір сүруге оңтайлы инфрақұрылымды қалыптастыру және дамыту тиімділіктің өсуінің міндетті шарты. Ауылдық жерлердегі әлеуметтік инфрақұрылымдарды нығайту ауыл шаруашылық өндірісінің артуына, ауыл тұрғындарының өмір сүру деңгейін жоғарылатуға, ауылға жас мамандарды тартудың мүмкіндіктерін қалыптастыруда маңызды [4]. Ауылдық елді мекендердегі әлеуметтік инфрақұрылымдардың қазіргі жағдайын сипаттау үшін оларды түрлі белгілері бойынша жіктеп қарастырған дұрыс. Олар адам капиталының сапалы дамуын қамтамасыз етуге бағытталған келесідей объектілерді қамтуы мүмкін.

Ауылдың әлеуметтік инфрақұрылымы келесідей қызметтік бағыттары бойынша жіктеледі:

1. Тұрғын үй коммуналдық шаруашылықтары және тұрмыстық қызмет:

– біріншіден, үй шаруашылығына байланысты: тұрғын үй қоры мен оған қызмет көрсететін тұрмыстық-эксплуатациялық және жөндеу мекемелері;

– екіншіден, коммуналдық шаруашылыққа байланысты: төмен қысымды үлестірімді газ желілері, су құбырлары, жылу, ыстық су құбырлармен жабдықтаудың ауылыштық орталықтандырылған жүйелері, су тоғандары;

– үшіншіден, өндірістік-тұрмыстық кешен тұрғысынан: асханалар мен буфеттер, тұрмыстық қызмет көрсету бөлімдері, өндірістік немесе арнайы объектілерде орналасқан жуыну бөлмелері мен сауналар;

– төртіншіден, сауда қатынастары бойынша: сауда мен қоғамдық тамақтандыру кәсіпорындары, күнделікті сұранысты қамтамасыз ететін дүкендер, мамандандырылған дүкендер, әртараптандырылған дүкендер, асханалар, мейрамхана, шайханаларды өз құрамына кіргізетін маңызды элементтерден тұрады [5].

2. Жол қатынастары, энергетикалық қамтамасыз ету және байланыс: электр беруші ауылыштық желілер, телефондық және байланыс бөлімдері, радио және телекоммуникациялар, жолаушы тасымал-

даушы автобус көліктері, аудан орталықтары мен жергілікті әкімшілік басқару орындарын, ауылды елді мекендерді бір-бірімен қосатын ауылдық байланыс жолдары.

3. Ғылыми дүниетаным және қоғамдық сананы қалыптастыру:

- білім саласы бойынша: орта білім беру мектептері, жалпы білім беру мектептері мен мектептен тыс балалар мекемелерінің қызметін үйлестіретін мектеп-кешендері, мектепаралық оқу-өндірістік орындар, кәсіби техникалық училищелер, лицейлер, колледждер және басқа да жалпы білім беретін және кәсіби дайындықтан өткізетін оқу орындары, музыкалық-көркемдік бағдарлы оқу орындарынан тұрады;

- ғылым, ғылыми-ақпараттық қызмет саласы бойынша: кітапханалар, мұражайлар, және компьютерлік желілер, интернет, ғылыми зертханалар т.б. объектілерді жатқызуға болады;

- өнер және мәдени-спорттық кешендер бойынша, мәдениет сарайлары, клубтар, кинотеатрлар, мәдени-спорттық кешендер, дене шынықтыру-сауықтыру кешендері, сурет көрмелері, спорт сарайлары, стадиондар, спорттық залдар, жүзу бассейндері, спорттық алаңдар, спорттық мектептер;

- рухани діни-мәдени орталықтар бойынша, балаларға арналған мектепке дейінгі мекемелер, шіркеу, мешіт, мәдени қызмет көрсетуші мектептер мен бөлімдерді жатқызуға болады [6].

4. Денсаулық сақтау:

- емді-профилактикалық орталықтарына ауруханалар, амбулаторлық-емханалық мекемелер, фельдшерлік-акушерлік бөлімшелер, медициналық және денсаулық сақтау бөлімшелері, медициналық жедел және шұғыл жәрдем, санитарлық-эпидемиологиялық станциялар, дәріханаларды жатқызамыз;

- емдік-сауықтыру кешендеріне санаторийлер, пансионаттар, демалыс үйлері, туристік базалар, балаларға арналған сауықтыру саяжайлары мен лагерьлері, балалардың еңбек және демалыс лагерьлері.

5. Қаржы-құқықтық қызметтерге:

- кредиттеу мемлекеттік емес инвестициялық және зейнетақы қорлары, басқа да қаржы-несие бөлімдері;

- сақтандыру банктік және сақтандыру бөлімдері, құқықтық кеңес беру, нотариалдық кеңселер т.б.

6. Басқару және қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету:

- мемлекеттік басқару – өңірлік және территориялық басқару органдары, қоғамдық-саяси, қоғамдық шаруашылық бөлімшелер мен басқарма объектілері;

- жергілікті басқару – жұмыспен қамту мекемелері, кадрларды қайта даярлауға арналған оқу орындары, балалар үйлері, жетімханалар, мүгедектер мен қарттар үй-интернаттары, халықтың зейнеткерлік қамсыздандырылуы мен әлеуметтік қорғау мекемелері. Мамандандырылған кәсіпорындар, жалпы қоғамды үй шаруашылығы мен жеке басшыларға қажетті қызмет түрін көрсететін ұйымдар (цехтар, бөлімшелер), оның ішінде кәсіптік-кеңес беру объектілерінен тұрады;

- қоғамдық мекемелер – халықтың тұрмыс қажетін өтеуге арналған үйлер, тұрмыстық қызмет көрсетудің кешендік қабылдау бөлімдері, шеберханалар, ателье, шаштараздар, тұрмыстық құралдарын жалға беру орындары, тұрмыстық қызмет көрсетудің ұтқыр құралдарынан тұрады;

- қоғамдық тәртіпті сақтау және қорғау – оның құрамына қоғам қауіпсіздігін қамтамасыз ететін жергілікті полиция бөлімшелері мен бақылау бөлімдері объектілері жатады.

Ауылдық жерлердегі әлеуметтік инфрақұрылымды зерттеген кейбір ғалымдар – ауылдық жерлердегі мемлекеттік деңгейдегі қызмет көрсету мен әлеуметтік инфрақұрылым нысандарын ауылдық және аудандық деңгейге бөліп қарастырған [7].

Біз ауылдың әлеуметтік инфрақұрылымының қызметтік бағыты бойынша жіктей отырып, оған – материалдық және материалдық емес өндірістердің және жаңа экономиканың талаптарына сәйкес ҒТП-тің жаңа жетістіктері, қоғамның интеллектуалдық өмірін қалыптастырушы күрделі біртұтас құбылыс деп есептейміз. Ол адамның рухани дамуына барлық мүмкін жағдайларды қалыптастыратын, жаңа идеяларды шоғырландыратын элементтердің жиынтығы деп есептейміз. Әлеуметтік инфрақұрылым еңбек ресурстарын дамыту мен жетілдірудің алғышарты болғандықтан, әрқашанда ізденісті қажет етеді. Қазіргі кезде, ауыл экономикасын дамыту дәл сол ізденісті, жаңа идеяны, яғни инновацияны қажет етуде. Инновация кәсіби кеңес беру, шаруашылықты басқару кезінде жаңа әдіс-тәсілдерді қолдану, жаңа ақпараттармен қамтамасыз етуді жан-жақты дайындықтан өткен білімді қажет етеді. Сондықтан, ауыл тұрғындарының әлеуметтік қажеттіліктерін инновациялық негізде дамыту үшін, әлеуметтік инфрақұрылымдық элементтерге:

білім беру, денсаулық сақтау, коммуналдық шаруашылық, мәдениет мекемелері, халықтың тұрмыс қажеттіліктерін өтеу мекемелері, өнер және мәдени-спорттық мекемелер, рухани-діни орталықтар, кітапханалар, мұражайлар және компьютерлік желілер, интернет, ғылыми зертханалар, байланыс, пошта, ақпаратпен қамтамасыз ету, басқа да интеллектуалдық өнімдердің жаңа түрлерін жатқызамыз.

Біздің пікірімізше, әлеуметтік инфрақұрылым адам мен қоғамның дамуына толық әсер ететін салалардан құралады. Оның негізгі мәні осы салалардың тиімді қызмет етуі, адамның ұдайы өндіріске қатысуы және оның белсенділік деңгейін арттыруға мүмкіндік беруінде деп түсінуге болады. Демек, әлеуметтік инфрақұрылымның негізгі функциясы – халықты әлеуметтік қызметтермен қамтамасыз ету. Сондықтан, әлеуметтік инфрақұрылым еңбек өнімділі-

гінің өсуіне, халықтың әлеуетін жақсарту және әлеуметтік қорғалуына, қоғамның демографиялық әлеуетінің дамуына, халықтың әл-ауқатын жақсартуға, азаматтардың әлеуметтік бейімделуі мен әлеуметтік-көңілділік аясының артуы секілді жағдайларды жасауда аса маңызды. Яғни, ауылдың дамуы немесе дағдарыстық жағдайда болуы инфрақұрылымдардың дамуымен тікелей байланысты.

Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, әр елдің экономикалық өсуі халықтың әлеуметтік жағдайымен сипатталады. Ол – халықтың табыс деңгейі, адам өмір сүруіне қажетті инфрақұрылымдар, елдің ЖІӨ көлемі, т.б. негізгі көрсеткіштердің өсуімен сипатталады. Сондықтан, еліміздегі ауыл шаруашылығының даму дәрежесін көрсететін бірқатар басты көрсеткіштерге талдау жасауға болады (1 кесте).

1 кесте – Ауыл шаруашылығы өндірісінің негізгі көрсеткіштері, 2015-2019 жж.

Көрсеткіш	Жылдар					Ауытқу, 2015 2015ж-ға (+;-)
	2015	2016	2017	2018	2019 (шілдесіне дейінгі)	
Жалпы халық санындағы ауыл тұрғындарының үлесі, %	43,5	43,2	42,8	42,1	41,9	-1,4
Жалпы ішкі өнімдегі ауыл шаруашылығы өнімінің үлесі %	4,8	4,6	4,6	4,4	2,4	-0,4
Ауыл шаруашылығының жалпы өнімі (нақты қолданыстағы бағада), млрд.теңге – барлығы	3 307,0	3 684,3	4 070,9	4 474,0	1 124,0	+1 167
Ауыл шаруашылығы қызметкерлерінің орташа айлық жалақысы, теңге	72 507	81 572	91 084	97 929	102 970	+25 422

1 кесте мәліметтерінен көріп отырғанымыздай 2019 жылдың бірінші шілдесіне дейінгі статистикалық мәліметтерді негізге алатын болсақ, еліміздегі жалпы халықтың 41,9% ауыл тұрғындары деп есептеледі және бұл көрсеткіш жылдан-жылға төмендеуде. 2019 жылды 2015 жылмен салыстыратын болсақ, ауыл тұрғындарының үлесі 1,6% азайған. Осы кезеңдер аралығындағы ауыл шаруашылығының жалпы өнім шығарылымының 1,4% артуына қарамастан, жалпы ішкі өнімдегі ауыл шаруашылығы өнімінің үлесі 0,4% төмендегенін көруге болады [8]. Соңғы жылдардағы ауылдық елді мекендердегі жұмыссыздық мәселесі, ауыл шаруашылығын ұйымдастыру мен басқару әдістерінің әлсіздігі, жергілікті өз-өзін қаржыландыру дәрежесінің болмауы, әлеуметтік мәселелердің артуы ауыл халқының біраз бөлігін қалаға

ығыстырды. Нәтижесінде еліміздегі ірі қалалардағы тұрғындарының жылдан-жылға артуы байқалып, ол қалаларда қосымша жұмыс орындарының ашылуына жағдай жасады.

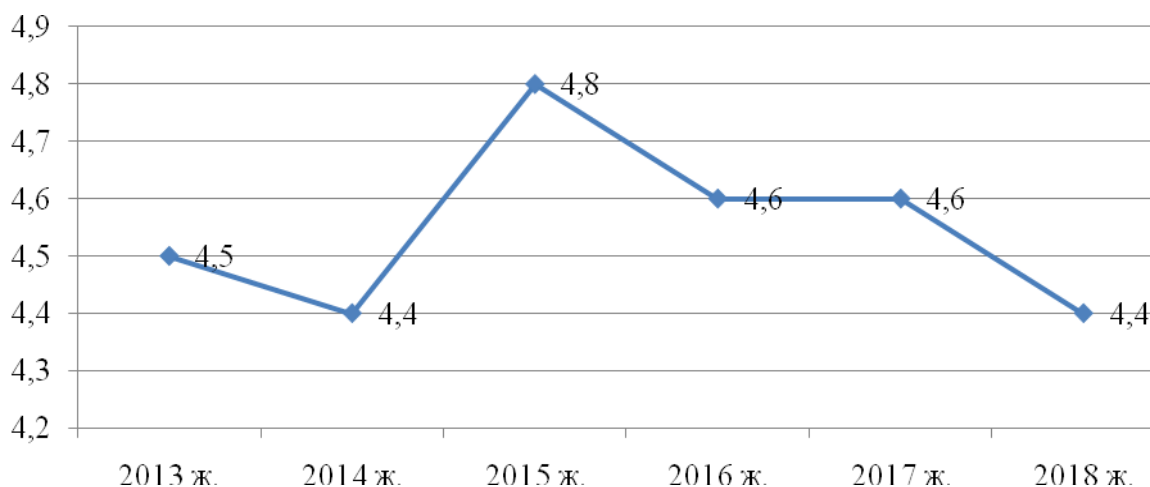
Ауыл тұрғындарының жылдан-жылға азаюы ондағы әлеуметтік инфрақұрылымдық мәселелердің бар екендігін көрсетеді. Осының нәтижесінде бұл саладағы еңбек өнімділігіне азайып, жалпы ішкі өнімдегі ауыл шаруашылығы өнімінің үлесінің төмендеуі орын алып отыр.

Суретте жалпы ішкі өнімдегі ауыл шаруашылығы өнімінің үлесінің тұрақсыз екендігін және соңғы 2016-2018 жж. жылдың төмендеп отырғанын көруге болады. Статистикалық мәліметтерде көрсетілгендей, жалпы ішкі өнімдегі ауыл шаруашылығы өнімінің үлесінің 2018 (4,4%) жылы 2013 (4,5%) жылғы көрсеткішке де жетпей

Социальные проблемы села

отыр – 0,1 төмен. Қазақстанның тұрақты экономикалық дамуына қарамастан, ауыл шаруашылығы саласындағы бұл көрсеткіш-

тен оның дағдарыстық жағдайда екендігін көреміз [8].

Сурет – ЖІӨ ауыл шаруашылығы өнімінің үлесі, %

Қазақстан ауыл шаруашылығы саласы мен ауылдық елді мекендердегі әлеуметтік инфрақұрылымдық жағдайды тұрақтандыру және жақсарту мақсатында мемлекет әр түрлі деңгейдегі шаралар қолданып келеді. Ауыл тұрғындарының әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсарту, олардың өмір сүру сапасын арттыру, бизнесті дамытуға бағытталған бірқатар жобаларды іске қосты. Соңғы бес жылда бұл салаға субсидия көлемі екі есеге өскен. 2018 жылы 76 млрд. теңгеден асты. Осыған қарамастан ауыл шаруашылығы саласында бірқатар жауабы жоқ көптеген проблемалық мәселелер орын алған. Атап айтқанда, біріншіден, елімізде жемшөп базасы жоқ болса, ондаған мың бас асыл тұқымды малды импорттау қаншалықты тиімді? Дегенмен, асыл тұқымды мал деңгейі өсті, бірақ оны сатып алу шығындары ақталмайды. Екіншіден, жайылым немесе азықтық дақылдарды өсіру үшін бос жерлердің жоқтығынан отбасылық жеке шаруашылықтар 50 бас ірі қара малды толық азықтандыра алмайды. Бірақ, субсидиялар ірі компаниялардың пайдасына бөледі, ал шағын бизнес салықпен және қолжетімділігі өте күрделі несиелерді алу мақсатында іс-әрекеттер жасайды бірақ, нәтижесі сәтсіз [9]. Үшіншіден, ауылдық жердегі жұмыссыздықтың орын алуы және ауыл шаруашылығы саласы бойынша мамандандырылған кадрлық қамтамасыз ету жағдайы да өзекті мәселе ретінде қарастырылады [10]. Жергілікті атқарушы органдардың

мәліметтеріне сәйкес, АӨК субъектілерінің шамамен 80%-ы мамандарға деген аса мұқаждықты бастан кешуде. Ауылдық елді мекендердегі осы және басқа да проблемалар ондағы әлеуметтік инфрақұрылым саласының әлсіздігінен де орын алуы мүмкін. Сондықтан, әлеуметтік инфрақұрылым объектілерінің кейбір түрлері бойынша келесідей талдау жасауға болады (2 кесте).

2 кестеде Республика бойынша соңғы бес жылдағы мектепке дейінгі ұйымдар, мектептер, техникалық және кәсіптік білімнен кейінгі ұйымдар мен ондағы білім алушылардың қала және ауылдық жерлердегі құрылымы келтірілген. Статистикалық мәліметтерден көріп отырғанымыздай 2018-2019 оқу жылы 2014-2015 оқу жылымен салыстырғанда мектепке дейінгі ұйымдардың саны республика бойынша 21,8% өскен. Құрылымы бойынша талдау жасайтын болсақ, қала деңгейінде 53,3%, ал ауылдық елді мекендерде не бары 7,5% ғана артып отыр. Осы кезеңдер аралығында жалпы білім беретін мектептер саны республика бойынша 2,2%, ауылдық жерлерде 5,2% төмендесе, қалада бұл көрсеткіш керісінше 6,4% артқан. Сонымен қатар, қалалық жерлерде негізгі орта мектебін бітірген, жалпы білім беретін мектептердегі бітірушілер саны 14,0% және жалпы орта мектебін бітірген, жалпы білім беретін мектептердегі бітірушілер саны 18,4% өскен, ал ауылдық жерлерде сәйкесінше 1,9% және 2,2% азайып отыр [8].

Социальные проблемы села

2 кесте – Қазақстандағы әлеуметтік инфрақұрылым объектілерінің кейбір түрлерінің (мектепке дейінгі ұйымдар, мектептер, техникалық және кәсіптік білімнен кейінгі ұйымдар) және ондағы білім алушылардың құрылымы, 2014-2019 жж.

Көрсеткіштер	Оқу жылдары					
	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	Ауытқу, % 2018/2019 жылға 2014/2015 жылды
Мектепке дейінгі ұйымдардың саны, бірлік	8 467	8 834	9 410	9 828	10 314	121,8
оның ішінде: - қалалық	2 647	2 844	3 261	3 672	4 057	153,3
- ауылдық	5 820	5 990	6 149	6 156	6 257	107,5
Жалпы білім беретін мектептер саны, бірлік	7 563	7 511	7 450	7 414	7 393	97,8
оның ішінде: - қалалық	1 932	1 965	1 980	2 012	2 055	106,4
- ауылдық	5 631	5 546	5 470	5 402	5 338	94,8
Негізгі орта мектебін бітірген, жалпы білім беретін мектептер-дегі бітірушілер саны, адам (9 сынып)	221 907	224 674	241 188	230 679	235 404	106,1
оның ішінде: - қалалық	111 032	110 631	124 244	119 154	126 619	114,0
- ауылдық	110 875	114 043	116 944	111 525	108 785	98,1
Жалпы орта мектебін бітірген, жалпы білім беретін мектептер-дегі бітірушілер саны, адам (11 сынып)	133 309	129 406	127 369	127 414	143 089	107,3
оның ішінде: - қалалық	61 721	61 503	62 102	63 075	73 061	118,4
- ауылдық	71 588	67 903	65 267	64 339	70 028	97,8
Техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының саны, бірлік	775	780	779	779	769	99,2

Талдау мәліметтеріндегі көрсеткіштерді негізге ала отырып, ауылдық жерлердегі әлеуметтік инфрақұрылым объектілері және оны тұтынушылары болып табылатын жастардың жыл өткен сайын төмендеп отырғанын көреміз. Бұл жағдайлар ауыл тұрғындары санының төмендеп отырғанын нақтылайды. Қалалық жерде білім алған жас мамандардың көбі ауылға қайта оралмайды. Ол жастардың болашақ мамандықты, жұмысты таңдауға қатысты еңбек саласындағы құндылықтық бағдары және болжамдарының тым артық екенін көрсетеді. Мамандық таңдаудағы жастардың пікірі: беделді әрі табысты мамандықты алуға; сондай-ақ еңбек нарығындағы шынайы жағдайға сәйкес келмейтін еңбекақы көрсеткіштерімен сипатталады. Әрине, жұмыс сапасы мен мамандардың қызметке деген ынтасын арттырушы негізгі фактор – жалақы. Ауыл шаруашылығы мамандары мен қызметкерлерінің жалақысы экономикалық қызметтердің басқа түрлерімен салыстырғанда ең төменгі орында. Сол себепті ауыл шаруашылығы саласы бойынша жоғары білімі бар жастар ауылдық жерлерде өз мамандығы бойынша жұмысқа орна-

ласпайды, нәтижесінде АӨК саласында маман кадрлардың тапшылығы орын алады.

Тұжырымдар.

Аталған мәселелерді тиімді шешу үшін келесідей жағдайлар болу керек деп есептейміз:

1. Біріншіден, жергілікті органдар ауылдың әлеуметтік инфрақұрылымдарын дамытуды – ауыл шаруашылығы саласы мен ондағы еңбек өнімділігіне тікелей әсер етуші фактор ретінде қарастыруы керек.

2. Екіншіден, ауылдың әлеуметтік-мәдени кешенін дамыту арқылы ауыл тұрғындарының рухани-мәдени, өнер мен интеллектуалдық құндылықтарын көтеру мен үнемі дамыту, адамдардың бір-біріне деген адамгершілік, ізгілік қасиеттерін арттыру керек.

3. Үшіншіден, әлеуметтік инфрақұрылымды заманауи деңгейде дамуы үшін қаржылай-құқықтық қамтамасыз ету.

4. Төртіншіден, мемлекет әрбір жеке тұлғаның және бизнесінің дамуы үшін заң және басқа да нормативтік құқықтарының сақталуын қадағалуы керек.

1 Спанова, Б.К. Функционирование и развитие социальной инфраструктуры сельской местности [Текст] / Б.К. Спанова // Вестник Карагандинского университета. Серия Экономика.-2018.- N 2.- С.73-80.

2 Литвиненко, И.Л. Обеспечение инновационного развития региональных АПК: проблемы и пути решения [Текст] / И.Л. Литвиненко, Л.Д. Киянова // Региональная экономика и управление». - 2017. -N 2(50).- С. 6-9.

3 Мингалева, Ж.А. Формирование методологии исследования устойчивого развития территорий [Текст] / Ж.А. Мингалева// Вестник московского университета. Серия 6. Экономика. - 2017. - N 3. - С.12.

4 Милоенко, Е.В. Формирование и развитие сельской социальной инфраструктуры [Текст]: автореф. дис... канд. экон. наук / Елена Васильевна Милоенко. Екатеринбург: Уральская государственная сельскохозяйственная академия, 2016. - 34 с.

5 Сёмин, А.Н. Качество жизни населения и социально-инженерная инфраструктура в сельских территориях Тюменской области [Текст] / А.Н. Сёмин, Е.В. Милоенко //Агропродовольственная политика.- 2015. - N 5. - С. 35-36.

6 Стоянова, Т.А. Исследование социальной инфраструктуры сельских муниципальных районов: проблемы и методология / Т.А. Стоянова, Н.В. Забелина // Научно-методический электронный журнал «Концепт». - (http://www.e-koncept.ru/2016/86924.htm).

7 Нукешева, А.Ж. Ауылдық аумақтардың әлеуметтік инфрақұрылымы: жағдайы және мәселелері [Текст] /А.Ж. Нукешева, Ш.И. Косымбаева, С.Р. Абдиева // Проблемы агрорынка. - 2019. - N 1. - Б. 179-183.

8 Статистические данные. Комитет статистики МНЭ РК.-2018.- (http// www.stat.kz).

9 Марамохина, Е.В. Основные проблемы социальной инфраструктуры сельской местности [Текст] / Е.В. Марамохина // Агроэкономика: экономика и сельское хозяйство.- 2016.- N 2 (10) .-С.27-30.

10 Джусибалиева, А.К. Қазақстанның ауыл шаруашылығында жұмыспен қамтуды мемлекеттік қолдау [Текст]/ А.К. Джусибалиева, Г.Ж. Абдыкорова // Проблемы агрорынка. - 2018. - N 2. - Б. 215-224.

1 Spanova, B.K. Funkcionirovanie i razvitie social'noj infrastruktury sel'skoj mestnosti [Tekst] / B.K. Spanova // Vestnik Karagandinskogo universiteta. Serija Jekonomika.-2018.-N2.- .73-80.

2 Litvinenko, I.L. Obespechenie innovacionnogo razvitija regional'nyh APK: problemy i puti reshenija [Tekst] / I.L. Litvinenko, L.D. Kijanov // Regional'naja jekonomika i upravlenie». - 2017. -N 2(50).- S. 6-9.

3 Mingaleva, Zh.A. Formirovanie metodologii issledovanija ustojchivogo razvitija territorij [Tekst] / Zh.A. Mingaleva// Vestnik moskovskogo universiteta. Serija 6.Jekonomika.- 2017.- N 3. - S.12.

4 Miloenko, E.V. Formirovanie i razvitie sel'skoj social'noj infrastruktury [Tekst]: avtoref. dis... kand. jekon. nauk / Elena Vasil'evna Miloenko. Ekaterinburg: Ural'skaja gosudarstvennaja sel'skhozjajstvennaja akademija, 2016. - 34 s.

5 Sjomin, A.N. Kachestvo zhizni naselenija i social'no-inzhenernaja infrastruktura v sel'skih territorijah Tjumenskoj oblasti [Tekst] / A.N. Sjomin, E.V. Miloenko //Agroprodovol'stvennaja politika.-2015. -N 5. -S. 35-36.

6 Stojanova, T. A. Issledovanie social'noj infrastruktury sel'skih municipal'nyh rajonov: problemy i metodologija / T. A. Stojanova, N. V. Zabelina // Nauchno-metodicheskij jelektronnyj zhurnal «Koncept». - (http//www.e-koncept.ru/2016/86924.htm).

7 Nukesheva, A.Zh. Ауылдық аумақтардың әлеуметтік инфрақұрылымы: жағдайы және мәселелері [Текст] /А.Ж. Нукешева, Ш.И. Косымбаева, С.Р. Абдиева // Problemy agrorynka. - 2019. - N 1. - Б. 179-183.

8 Statisticheskie dannye. Komitet statistiki MNJe RK.-2018.- (http// www.stat.kz).

9 Maramohina, E.V. Osnovnye problemy social'noj infrastruktury sel'skoj mestnosti [Tekst] / E.V. Maramohina // Agrojekonomika: jekonomika i sel'skoe hozjajstvo.- 2016.- N 2 (10) .- S.27-30.

10 Dzhusibalieva, A.K. Қазақстанның ауыл шаруашылығында жұмыспен қамтуды мемлекеттік қолдау [Текст]/ А.К. Dzhusibalieva, G.Zh. Abdykeroval // Problemy agrorynka. - 2018. - N2. - Б. 215-224.